

Ciklusszerkezet,
tematika, narrációs és
kompozíciós
megoldások Mikszáth
Kálmán A jó palócok
című
novelláskötetében

Dr. Hauber Károly, 2019

Mikszáth Kálmán irodalomtörténeti helye

- Mikszáth a magyar irodalom egyik legnagyobb prózaírója. Pályáját három szakaszra oszthatjuk:
 - Az 1880-as években főleg a gyermekként megismert paraszti világról ír
 - Később a dzsentrri és a polgár felé fordul, hangneme ironikus, jellegzetes hőstípusa a különc (Beszterce ostroma, A gavallérok)
 - Harmadik szakaszához utolsó évtizedének 3 nagyregénye tartozik (Különös házasság, A Noszty fiú esete Tót Marival, A fekete város)
- Írásművészete új fejezetet jelent a magyar szépprózában. Folytatja Jókait az érdekes meseszövésben, az egyoldalú jellemrajzban, de el is szakad tőle
- Ő már nem eszményíti hőseit, hangneme pedig sokkal inkább ironikus, mint patetikus
- Előadásmódja közel áll az élőbeszédhez, a történet ideje mellett érezzük az elbeszélés idejét is
- Legnagyobb témája: a dzsentrri önmagát túlélte életformája

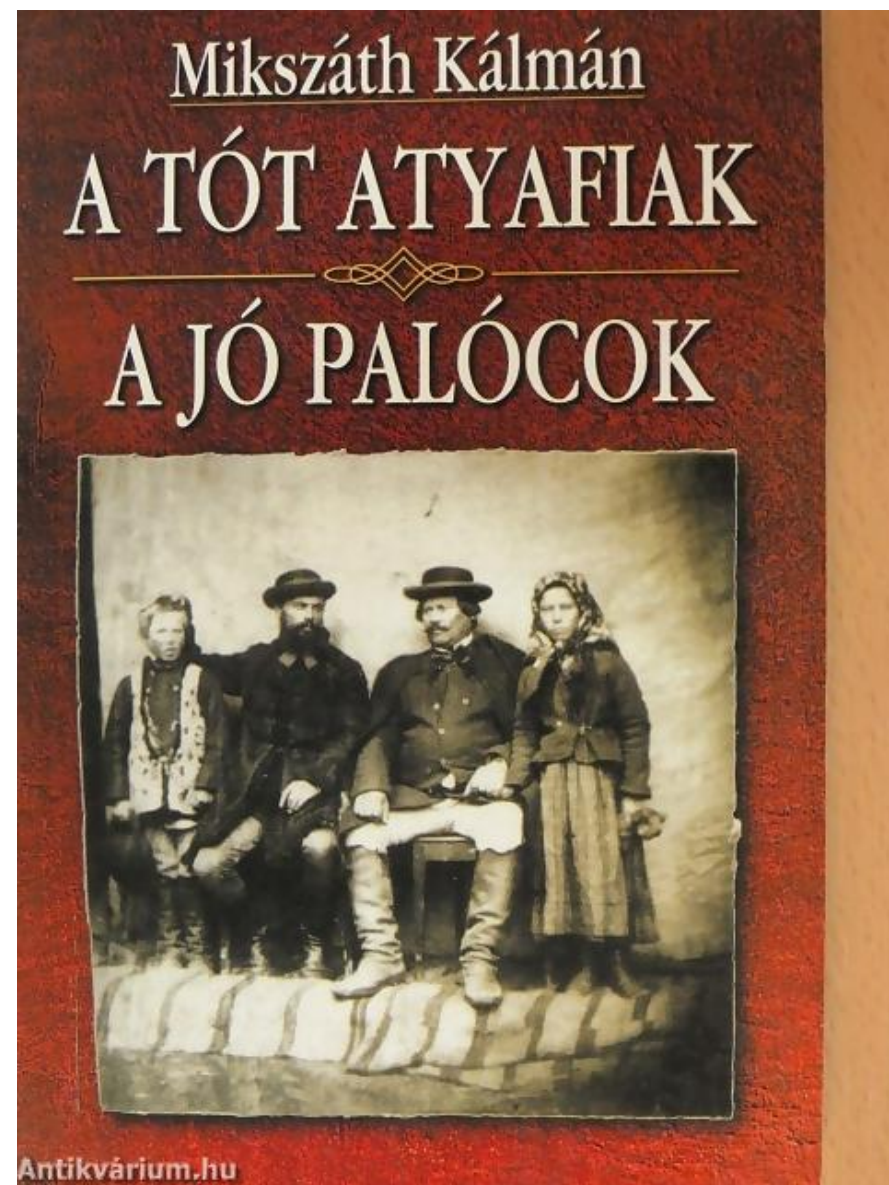
A jó palócok

- A jó palócok 1882-ben jelent meg, közvetlenül a Tót atyafiak után. Óriási sikere volt, amely azóta sem kopott meg. Ez tette híres íróvá
- **Témája:** A 15 novella a Felvidéken élő, jellegzetes tájszólást beszélő magyar népcsoportról, a palócokról szól. Társadalmi-szociális problémák (földéhség, nyomor stb.) alig bukkannak föl a kötetben, lelki válságok és szerelmi drámák állnak a középpontban

- A Jó palócok **novellaciklusnak tekinthető. Miért?**
 - Egyrészt **a tematika miatt.** Az alkotások egy jól körülhatárolható tájegységen, az elbeszélő szülőföldjén játszódnak. Sajátos zárt világ ez a maga erkölcs- és normarendszerével
 - A ciklus másik szervezője, hogy **nemcsak a helyszín azonos, de maguk a szereplők is visszatérnek.** Ilyen például Vér Klára (A bányai csoda, Szegény Gélyi János lovai) vagy Bede Erzs (Bede Anna tartozása, Szűcs Pali szerencséje)

A népiesség záródarabja

- Irányzatilag A jó palócok a népiesség záródarabjának tekinthető. Romantikát és realizmust olvaszt egységbe
- Romantikus vonása, hogy idealizálja a paraszti világot, s hogy a hangnemben többnyire a meghatott visszaemlékezés uralkodik
- Realizmusát a pontos megfigyelés jelzi
- Nagyon sokat merít a népköltészetből. Zömük a meséhez (A néhai bárány) vagy a balladához közelít (Péri lányok szép hajáról, TímárZsófi özvegysége)

Narrációs megoldások

- A novellák elbeszélője a falusi emberek, a népi elbeszélők helyzetébe éli bele magát, az ő elbeszélésmódjukat utánozza. Sokszor úgy tesz, mintha közvetlen megfigyelőként számolna be az eseményekről. „De nini, ez a bolond gyerek... még meg is szólítja azt a hatalmas embert” – mondja például A néhai bárányban. Új jelenség ez a magyar szépprózában, hiszen eltűnik a mindentudó elbeszélő, több nézőpont jut érvényre
- A kötetlen, élőszóbeli stílus azonban az erős érzelmeket kifejező részletekben költőivé válik. A Szegény Gélyi János lovainak egy döntő részletében például felező tizenkettes is jelzi a fordulatot: (Leesett tekintete a felesége) „Szép piros/ arcára, // hófehér keblére Hófehér/keblén a // két mályva rózsára”
- A néprajzi érdekesség ugyanakkor nem jelenik meg a stílusban. A szereplők nem palócosan beszélnek, hanem egy olyan népnyelven, amely egyetlen nyelvjáráshoz sem köthető egyértelműen

Kompozíciós megoldások

- A magyar irodalomban megszokott hosszú elbeszélést (a beszélyt) az 1880-as években kezdi felváltani a néhány lapos rövid novella: a rajz. Miért? Főként azért, mert a novellák az újságokban jelentek meg, és az írók ehhez alkalmazkodtak
 - Mindez kihat a kompozícióra is. A történet kihagyásossá válik, bizonyos részei homályban maradnak (eleje, közepe, vége), ezekre csak következtethetünk. A Tímár Zsófi özvegysége a bonyodalom után egy évvel indul, A bágyi csodában csak sejthető a végkifejlet...
 - Fontos szerkezeti elem, hogy Mikszáth többnyire egy-egy tárgyasult szimbólum köré építi sorsfordulatot (lovak, bárány, patak...), s szereti a csattanós befejezést: „A te hajad kinő még”, „Fölfelé folyik a bágyi patak!...”
- A néhai bárány
 - Bede Anna tartozása
 - Péri lányok szép hajáról
 - A kis csizmák
 - Tímár Zsófi özvegysége
 - Az a pogány Filcsik
 - A bágyi csoda
 - Szűcs Pali szerencséje
 - Galandáné asszonyom
 - A góizoni Szűz Mária
 - Két major regénye
 - A "királyné szoknyája"
 - Szegény Gélyi János lovai
 - A gyerekek
 - Hova lett Gál Magda?

- A jó palócok első novellája A néhai bárány. Cselekménye: Hatalmas vihar pusztít Csoltó és Majornok környékén. A Bágy folyó magával sodorja, amit elmosott az ár, egy tulipános ládát is, tetején egy picike báránnyal. Utóbbinak Bodokon, Sós Pál kertjénél nyoma vész. Kiderül: a majornoki csősz lányának, Baló Ágnesnek a hozományát rejtette a láda, a bárány pedig nyolcéves húgáé, Borcsáé volt. Mikor Balóék megtudják, hol tűnt el a láda, megpróbálják visszaszerezni. Előbb az apa indul el, a törvényt hívja segítségül, de hiába kutatják át Sós Pál portáját, nem találnak semmit. Ágnes furfanggal akarja kideríteni az igazságot. A bűnöst végül Borcsa leplezi le, aki új ködmönéhez használta föl a bárány bőrét, s most az egész falu előtt megszégyenül

Téma és megformálás

- A néhai bárány **a népmeséhez hasonlítható**. Arról szól, hogy, hogy erkölcsileg tisztának kell maradnunk, mert a bűnös előbb utóbb megbűnhődik. **Működik a mesei igazságszolgáltatás – van isteni gondviselés**. Ezt foglalja tömören össze a csattanó, az utolsó mondat: *„A kis Baló Borcsa könnyhullatásával még tisztábbra mosta.”*
- **Számos népmesei elem figyelhető meg a megformálásban is:**
 - Itt is **a hiány** (az eltűnt kelengye és a bárány) **indítja el az eseményeket**

- A néhai bárányban is **hárman próbálkoznak**, hogy helyrebillentsék a kizökent erkölcsi világrendet
- S ezúttal is **a legkisebb diadalmaskodik**, mégpedig úgy, hogy a szíve árulja el neki azt, amit a törvény és az ész (furfang) nem tudott kideríteni
- Végül **a gonosz**, a falu rátarti, gazdag embere **elnyeri büntetését**
- **Az előadásmód is a népi elbeszélőé**, ezért simulnak bele a babonás-misztikus elemek is a novellába: *„Hanem a harangszó...elfordította a veszedelmet...”*

Szegény Gélyi János lovai

A cselekmény ideje alig egy óra. Ennyi idő kell ahhoz, hogy Gélyi János rájöjjön arra, hogy felesége megcsalja, és lovaival a szakadékba száguldjon. **Szerkezetét vázlatosan így mutathatjuk be:**

1. **Expozíció:** Gélyi János feleségével lakodalomba készül
2. **Bonyodalom:** Kétséges lesz számára felesége hűsége
3. **Kibontakozás:** Lovaival elindulnak a lagziba, amely három napig tart. Útközben arról beszélgetnek, egyedül hagyja-e ott hitvesét, Vér Klárát
4. **Válság:** Megbizonyosodik párja hűtlenségéről
5. **Katasztrófa:** A szakadékba hajt lovaival

- Az alkotás **a balladához hasonlít**. Miért? A tragikus történet, a kihagyásos, szaggatott előadásmód, a sok párbeszéd, a nagyfokú indulatok miatt
- Vér Klára hűtlenségét és a készülő tragédiát csak sejtjük (félszavakból, utalásokból)

A megformálás néhány jellemzője

- **A novella lényege a sorsfordulat és a jellem összekapcsolása.** A jellem magyarázza a sorsfordulatot, a sorsfordulat megvilágítja a jellemet
- Itt is ezt látjuk. Gélyi János mint parasztgazda **tökélyre tör.** Ezzel vívja ki a környezete tiszteletét (és irigységét). Erről tanúskodnak messze földön híres lovai is. Egy ilyen ember nem tudja elviselni, hogy felszarvazzák. Így semmit sem ér az élete. S tökéletes a bosszúja is

- A novella a sorsfordulatot egy **tárgyasult szimbólummal is érzékelteti.** A címben is kiemelt **lovak** ezek, a melyek szépségükkel a főszereplő tökélyre törekvését, megvadulva (a halál lovaiként) pedig a háborgó lekét, fékezhetetlen indulatait jelképezik
- **A mű témája a házasság válsága,** amelynek oka Vér Klára, aki már azóta meghalt előző férjét is megcsalta; éppen Gélyi Jánossal. Csakhogy **a bűn a kötet világában nem maradhat büntetlenül**

Tímár Zsófi özvegsége

- A novella a **címszereplőt** állítja a középpontba, akit **egy éve elhagyott a férje**, Péter, „*a legügyesebb ács a környéken*”. Szalmaözveggy lett belőle, aki azonban továbbra is várja vissza urát: „*az a személy elvehette az eszét, bevehette magát a szívébe: hanem olyan az csak, mint a hamis festék, az idő kiszívja, meghalványítja; vissza fog ő térni.*”
- A fordulat be is következik. Péter üzen érte Gózonból, ahol egy új keresztet tesznek fel a templomtoronyra: ha megbocsát, menjen el hozzá
- Zsófi azonnal útra kel. Ezalatt az új keresztet Péter teszi fel a toronyra. Amikor ő meglátja feleségét a megbocsátást is kifejező piros kendőben, leszédül a magasból: „*Egyszerre értek a torony alá férj, feleség. Csakhogy az egyik a magasból, halva.*”
- Ez az alkotás is **a balladához hasonlítható**. Egyrészt a tragikus befejezés miatt, másrészt a „balladai homály” okán. Csak sejthetjük, miért hagyta el Péter Zsófit, s miért megy aztán vissza hozzá. Miként nem tudjuk meg azt sem, miért szédül le a környék legügyesebb ácsa a magasból

Modern lélekábrázolás

- Csak sejthetjük, ám épp ez az írói megoldás emeli ki a novella lélekábrázolásának modernségét
- **Miért zuhan le Péter?** Nem tudjuk, ahogy nyilván ő sem tudja, mert **a magyarázat valahol a tudatalattiban rejlik** (amit csak jó másfél évtized múlva fedez fel Freud). De érezzük: ennek így kellett történnie. Ebből derül ki: **vannak vétkek, amelyeket nem lehet jóvátenni**
- Így hiteles az ábrázolás, társadalmilag, lélektanilag és művészileg
- Péter sorsa a bűn és bűnhődés fogalompárjával írható le. *„Kegyetlenül, gonoszul”* hagyta el párját, ezt *„az áldott, kedves asszonyt”* – hangsúlyozza az elbeszélő, mi magyarázhatja tragédiáját
- **De tragikus sors jut osztályrészül Tímár Zsófinak is.** Eddig szalmaözvegy volt, s legalább reménykedhetett, most azonban végképp egyedül marad. *Minek hozott kend ide? Honnan fogom őt ezentúl várni?* – tör elő belőle a tehetetlen indulat a befejezésben. **S érzékelteti az emberi sors törékenységét, esendőségét**